

A PTE OEC Könyvtára történetének első fejezete

A Pécsi Tudományegyetem Orvostudományi és Egészségtudományi Centruma Könyvtárának alapítási éve a mind ez idáig ismert adatok szerint 1961-re datálódott. A 2001-ben aktuális kerek évforduló kapcsán végzett előkészületek azonban ennél jóval régebbi évszámhoz, 1926-hoz vezettek vissza.

A hosszadalmas és szívós kutatómunka, mely az immáron 75 éves könyvtár eddig nem ismert első fejezetét célozta meg feltárni, csupán apró „mozaikkockákat” eredményezett. A fellelt adatokat időrendi sorrendbe állítottam, és minden különösebb kommentár nélkül tárom az érdeklődők elé.

Az eredeti állomány, mely 1946-ban elkerült az orvoskarról – csak 15 évvel később és töredékesen került vissza –, az elmúlt 40 év alatt csupán „megtűrt” gyűjteményként foglalta a helyet repozitóriumainkban. E méltatlanul elhanyagolt állományrész formái és tartalmi feltárása megkezdődött. A feldolgozott anyagról elektronikus katalógusunkon keresztül (<http://navaho.pote.hu>) folyamatosan lehet tájékozódni.

A Pozsonyból menekülni kényszerült Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárának állománya, mintegy 78 000 kötet, teljes egészében a cseh állam tulajdonába ment át. Az ideiglenesen Budapestre költöztetett egyetem (a jog- és államtudományi kar akkor még Pozsonyban működött) az 1919/20-as tanévet saját könyvtár nélkül volt kénytelen megkezdni. A könyvtár újjászervezésének gondolata csak az 1920/21-es tanévben vetődött fel. Gazdasági alapját a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által kiutalt egymillió korona szolgáltatta 1920 novemberében. Az összeg nagyobb részét (600 000 koronát) az orvosi kar kapta az intézetei és klinikái felállításával kapcsolatos előre nem látható sürgős kiadásainak fedezésére, valamint könyvtári beszerzési célokra. Ezen időszakról datálható az intézeti könyvtárak egész sora is.

Az 1923 októberében végül is Pécsre települő egyetem már saját könyvtári épületbe költözött, és „vagonnyi” könyvállománnyal rendelkezett. Egy 1925-ös jegyzőkönyv tanúsága szerint azonban legnagyobb részét régi, az oktatás és kutatás szempontjából hasznavehetetlen könyv alkotta. Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy az oktatók és kutatók főként saját intézeteik könyvtárait használták.

Az 1925/26-os tanév kedvező körülményeket teremtett a rég óhajtott orvoskari könyvtár megalakulásához. *Dr. Pekár Mihály* prodékán mind a tárgyi, mind a személyi feltételek biztosítását szívügyének tekintette. Az Élettani Intézet addig gazdasági hivatali célokat szolgáló két elég nagy és erre a célra alkalmas helyiségét ajánlotta fel a mintegy 70 ládányi könyv számára. Február 19-én a *gróf Klebelsberg Kuno* kultuszminiszternek írt levelében¹ arra kért engedélyt, hogy a betölthető állások közül egy „kezelői állást” az orvoskari könyvtár számára foglalhasson le. A könyvtár igazgatói teendőit magára vállalta.

1926 tavaszán *dr. Várkonyi Hildebrand*, az egyetemi könyvtár igazgatója körlevéllel fordult az intézetek igazgatóihoz, melyben az egyes intézetekbe járó folyóiratokról kért információkat.

Az elkészült jegyzékből az orvoskar néhány intézetéről a következő adatok derülnek ki:

Intézet neve	Külföldi folyóirat	Magyar folyóirat
Fizikai Intézet	1	
Chémiai Intézet	7	
Kóronctani Intézet	8	1
Közegészségtani Intézet	20	8

Pekár professzor a körlevélre válaszul a következőkről számolt be:

„Megkaptam hivatalos körleveled, hogy az intézeteknek járó folyóiratok jegyzékét közöljem Veled. Ezt én majd csak a nyár folyamán fogom tudni Veled közölni... csak ezután fogom a könyves ládáimnak jelentékeny részét kipakolni... Azt tudod jól, hogy mi egy külön orvostermészettudományi könyvtárat akarunk alapítani. ... az orvostermészettudományi könyvtárat Tóth Lajos² hozzájárulásával <Tóth Lajos Könyvtár>-nak neveztük el”³.

A Tóth Lajos Könyvtár a szokásos könyvtári szerzeményeken kívül több kisebb-nagyobb magángyűjteményből tevődött össze. Magjával nagyszigeti *id. Szily Kálmán* (1838–1924) könyvtára, a „Szily gyűjtemény” szolgált, mely főleg természettudományos művekből állt. Megalakulásától kezdve folyamatosan bővítették az állományát.

Az orvoskar professzorai szívügyüknek tekintették a könyvtár sorsát. Bár az egyre szűkösebb anyagi lehetőségek nem tettek lehetővé olyan arányú fejlesztést, mely elvárható lett volna, tanácsaikkal, tapasztalataikkal próbálták segíteni annak fejlesztését, fejlődését. Az 1926. november 20-ai orvoskari rendes ülésen *dr. Zechmeister László* az intézetek anyagi hozzájárulását kérte egy, a Pécsen meglévő orvos-természettudományi témájú folyóiratok jegyzékének összeállításához.

Dr. Ángyán János Davosban szerzett tapasztalatai alapján kartoték rendszerű nyilvántartást javasolt a tudományos folyóiratokról és gyűjtőmunkákról, melyet a Tóth Lajos Könyvtárban kellene elhelyezni. Az orvoskari könyvtár első könyvtárkezelője *Édes Karola*, aki 1927. február 15-étől a dékáni hivatalban és a Tóth Lajos Könyvtárban teljesített szolgálatot.

Hogy a könyvtár működtetése a fokozatosan romló gazdasági körülmények között nem csekély áldozatokat kívánt, azt mi sem szemlélteti jobban, mint *dr. Pekár Mihály* felajánlása, aki – miután az egyetem 1931 telén szénzúnetet rendelt el – vállalta, hogy saját költségére fűteti a tanári fogadót és a könyvtárat. 1932 tavaszán már a könyvtár állományát közvetlenül érintő megszorítások is életbe léptek. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium leiratából kiderül, hogy csak a tudományos munka szempontjából elengedhetetlenül szükséges külföldi könyveket, folyóiratokat lehetett beszerezni és csupán 1-1 példányban. Az orvoskar 1932. júniusi tanácsülésén *dr. Pekár Mihály* beszámolójából megtudjuk, hogy a Tóth Lajos

Könyvtár immáron 8000 kötetből állt. Dacára annak, hogy újabb munkatárs is érkezett *Hopp Irén* személyében, az állomány feldolgozása még nem kezdődött el. Ennek egyik oka az egyetem jogi és filozófiai kara új épületbe költözésének meghíúsulása s ebből következően a *Tóth Lajos Könyvtár* új helyre költöztetésének eltolódása volt. A másik közvetett ok, hogy 1930-ig az Egyetemi Könyvtár is csupán „egyetlen elavult s különféle egyéni módszerek szerint készített betűrendes”⁴ katalógussal rendelkezett, tehát jelentős szakmai segítséget nyújtani nem tudott.

Az egyetem és a keretei között működő intézeti, kari könyvtárak finanszírozásáról a Tanács számára készített előterjesztésből alkothatunk képet:

„...a havonként esedékes könyvtári illetékből 10% a könyvtárigazgató rendelkezésére áll bibliográfiai művek beszerzésére. A fennmaradó összegből a jogi, orvosi és bölcsészkar részesedik 25–25% arányban. A theologiai karra a bizottság 15%-ot irányoz. A folyóiratok megrendelése az összegek keretén belül történik az egyes karok megállapodásai szerint.”⁵

Az orvostudományi könyvtárak gazdasági helyzetét hűen tükrözi *dr. Pekár Mihály* 1934. novemberi beszámolója⁶, melyből a „kari tudományos dotációról” kapunk világosabb képet, melynek összetevői:

1. elméleti és gyakorlati oktatás és könyvtári szükségleteik
2. orvosi eszközök (beszerzés, pótlás)
3. egyetem folytatólagos felszerelése
4. klinikák folytatólagos felszerelése
5. könyvtár felszerelése

A pécsi egyetemi dotáció felosztásában a következő elvek érvényesültek:

Az egész összegből levonásra kerültek az egyetemi könyvtárra⁷ és a vándor-dotációra⁸ fordítható összegek, majd a maradékból a teológiai fakultás 6, a jogi és filozófiai kar 12-12, az orvosi pedig 70%-ban részesült.

Az orvosi karra cső 70%-ot az intézetek (beleértve a *Tóth Lajos Könyvtár*at is) között egyenlő arányban osztották fel. Bár az intézetek szükséglete nem volt egyforma, a kar mégis e mellett döntött a „harmónia kedvéért”. Ezen kis összegek ugyanis csupán a „létfenntartást” tudták biztosítani.

A fent említettekben kívül az orvoskar évente részesült az úgynevezett könyvtári illetékből is. Ezen összeg felhasználásáról, a belőle vásárolt szakkönyvekről többnyire egy direkt e célból létrehozott bizottság döntött. Az 1929/30-as tanévben 2288.06 pengőnyi összeget *dr. Fenyvesi Béla* javaslatára teljes egészében közegészségtani könyvek beszerzésére fordítottak. Az 1933/34-es tanévben *dr. Scipiadés Elemér*, az 1934/35-ösben *dr. Entz Béla* tehetett javaslatot az illetékből vásárolható könyvekről, folyóiratokról. Az 1935/36-os, valamint 1936/37-es „4 P-ös könyvtári illetéknek” az orvostudományi kart megillető részéből a könyvek és folyóiratok beszerzésének jogát egyhangúlag *dr. Pekár Mihály*ra ruházták. Felkérték azonban *dr. Mansfeld Gézát*, *dr. Reuter Camillót* és *dr. Zechmeister Lászlót* egy a tudományos munkához nélkülözhetetlen, de egyik intézeti könyvtárnak sem járó folyóiratjegyzék elkészítésére. Ezen jegyzék összeállításához igen nagy segítséget jelentett a már régen áhított és végre 1935 májusára az egyetemi könyvtár által összeállított folyóirat-katalógus.

Az orvoskari könyvtár állománya főként könyvadományok vagy kisebb-nagyobb magánkönyvtárak megvásárlása útján gyarapodott. Alapjául a „Szily gyűjtemény” szolgált. Ide került *dr. Tóth Lajos* 1926-ban vásárlás útján megszerzett könyvtára is. Az államtitkár gyűjteménye főként századforduló előtti orvosi könyvekből tevődik össze, de szép számmal tartalmaz különlenyomatokat, *dr. Tóth Lajosnak* dedikált tiszteletpéldányokat is. A Tóth Lajos Könyvtár állományában jócskán található a mű szerzője által az egykori tulajdonosnak szóló bejegyzéseket. Ezek teszik egyedülállóvá, pótolhatatlanná, felettébb értékessé az állományt. Az akkori szokás szerint a különböző gyűjtemények minden egyes példányába fekete ovális bélyegző került, melyből megtudhatjuk a mű könyvtárba kerülésének módját, de tartalmazta az eredeti tulajdonos nevét, foglalkozását, az állományba vétel évét vagy – ha hagyatékról volt szó – a születési és elhalálozási dátumot is.

Néhány esetben, például a *Beck Soma* által a Bőr- és Nemibeteg Klinikának ajándékozott gyűjtemény köteteit művészi kivitelű ex libris jelzéssel látták el.

Az orvoskari tanácsulésekről szóló jegyzőkönyvek nem említenek meg minden egyes állománygyarapodást, csupán azokat, amelyek valamilyen szempontból fontosnak bizonyultak. Így értesülhetünk például:

- 1926 októberéből *dr. Breuer Elza* adományáról (239 db könyv, 104 db különlenyomat), melyet *dr. Kelemen Endre* magántanár közvetített;
- 1927 novemberéből a Genfben működő Comission Internationale de Cooperation Intellectuelle kiadványairól;
- 1930 januárjából az egyetem rektora által a Tóth Lajos Könyvtárnak ajándékozott The Japan Medical World példányairól;
- 1935 áprilisából a vallás- és közoktatásügyi miniszter által ajándékozott – *Gratz Gusztáv*: Dualizmus kora c. – műről;
- 1937 márciusából a *dr. Dollinger Gyula* könyvtárának orvostudományi vonatkozású könyveiről, folyóiratairól;
- 1942 szeptemberéből *dr. Scipiades Elemér* A szülészet kézikönyvé-ről;
- 1942 decemberéből *dr. Melczér Miklós* Lymphogranuloma inguinale című munkájáról.

(Érdeemes megjegyezni, hogy *dr. Heim Pál* (1875-1929) halotti maszkjának 1 példánya, melyet az orvoskar *Geccső Sándor* szobrászművésszel csináltatott meg közvetlenül a halál után, szintén a Tóth Lajos Könyvtárban nyert elhelyezést.)

1935 tavaszára elkészültek a Tóth Lajos Könyvtár berendezésének, felszerelésének tervei. A terveket *dr. Pekár Mihály* mint a Tóth Lajos Könyvtár igazgatója és *dr. Fitz József* egyetemi könyvtárigazgató hagyták jóvá. Az Élettani Intézetből kapott egyik teremben a raktár kapott helyet, a másikban olvasótermet alakítottak ki. A raktár berendezését 5 önálló kétoldalú és 3 fal melletti, mintegy 550 folyó méter polcból álló állványrendszer alkotta. A polcok méretét állítani lehetett, így a helyiségben 25 000 kötet számára volt elegendő férőhely. Az állványzatokon kívül egy nagyobb és egy kisebb létra egészítette ki a raktár felszerelését.

Az olvasóterembe egy 84 fiókos, körülbelül 84 000 kartotékcédula befogadására alkalmas katalógusszekrény, 3 üveges könyvszekrény, 2 db 2,5 m magas könyv-állvány, íróasztal, írógép, állófogas, mosdókagyló, olvasóasztalok, dobogóra helyezett felügyelőasztal és megfelelő minőségű világítóberendezés került.

A könyvanyag előkészítése 1935 júniusától októberéig tartott. A kötetek szokás szerint, balról jobbra haladva, felülről lefelé méretnagyobbodás szerint kerültek elhelyezésre, ezzel lehetővé vált a sorozatok és az egyes művek szétszórt köteteknek egyesítése. Októberre, a szortírozás befejeztével az állomány összesen 209 folyóméternyi polcot töltött meg. A könyvtári segédőr jelentésében ezt olvashatjuk:

„A raktéri rendezés után vette kezdetét a katalogizálás munkája. Az eredeti megállapodás szerint ötféle katalógust készítettünk:

1. betűrendes (fehér)
2. címszó (sárga)
3. szak (kék)
4. helyrajzi (rózsaszínű)
5. az adományozók gyűjteményei szerint csoportosított katalógus (zöld)...

A munkabeosztás a következő volt. Én sor szerint felvettem a műveket a betűrendes katalógus számára a szükséges utalókkal, ezután megszámoztam a köteteket s a felvett fehér cédulára, valamint a többi négy (ill. több) cédulára ráütöttem a helyrajzi számot (nb. a sorozatok közös számot kaptak). Ezenkívül a szakkatalógus céduláira rávezettem a megfelelő szakcsoportszámot az egyetemi könyvtárban bevezetett rendszer szerint; a címszó-katalógus számára kivettem a leendő vezérszavakat, azaz a másolandó példányok számát s ezeket a kész másolaton aláhúztam; időközönként, a végzett munka mennyisége szerint elkészítettem a statisztikát; szemmel tartottam a duplumokat és többespéldányokat s ezeket külön raktároztam; a számos műből álló sorozatok kötetein elhelyeztem a sorozat saját kötetszámait (ily módon pl. az Orvosi Könyvkiadó Társ. sorozatát három példányban helyeztem el: kettőt a raktárban, egyet az olvasótermi használatra). Ditrói Irén k.a. lemásolta a katalógus-cédulákat, betű- ill. a szükséges csoportosítási rendbe rakta őket s elhelyezte a szekrényben, ezenkívül vezette a sorozatos és csonka-művek regiszterét.”⁹

A csupán két könyvtári munkatársnak köszönhetően 1936 decemberében már 13 630 cédulát tartalmaztak a katalógusfiókok, de ezek csupán 2255 műről készültek. Az ötféle katalógus készítése tehát olyannyira lassította a munkát, hogy indokoltá vált az eredetileg készült tervek revideálása. Dr. Pekár az időközben kinevezett dr. Domanovszky Ákos egyetemi könyvtárigazgatóval egyetértésben a katalógusok számát kettőre: betűrendes- és szakkatalógusra csökkentette. Ezzel a döntéssel sikerült a hátralévő munkálatokat a következő év decemberére befejezni.

A könyvek tartalmi feltárása az adatok ismeretében nem tekinthető véglegesnek, mivel az állomány azon részét, mely az „orvostermészettudomány” területéről került ki, csupán két nagy csoportra osztották, éspedig „61”-esre illetve „57”-esre. Másik nagy hiányossága a szakkatalógusnak, hogy egy művet csak egy csoportba soroltak.

A folyóiratokkal kapcsolatos teendőkre ebben a munkafázisban sajnos nem került sor.

„Tervem az volt, hogy a raktárban használható rendben felállítom a folyóiratok évfolyamait; de mivel nem csupán a máris áthordott anyagról van

szó, hanem tudtommal a folyosó másik szárnyában levő raktárhelyiség is folyóiratokkal van telve, az utóbbi anyag nélkül a rendezésbe fogni nem lehetett, másfelől az anyag is oly nagyra mutatkozik, hogy rendezése aligha mehet mellékes munka-számba. Hozzávetőleges számítás szerint csupán az anyag szétválogatása, összeillesztése és felállítása (katalogizálás nélkül) egy ember több havi munkáját jelentené valószínűleg.”¹⁰

Csak valószínűsíteni lehet, hogy a folyóirat-állomány nagysága sem lehetett kevesebb a könyvekénél. Ezen adatok ismeretében a könyvtár teljes állománya körülbelül 22 000 kötetnyi volt.

A harmincas évek végére elkészültek a könyvtár katalógusai, befejeződtek a könyvek tartalmi és formai feltárásának munkálatai, a folyóiratok feldolgozására azonban nem került sor. Az egyre fokozódó gazdasági nyomás következtében a könyvtár igazgatója kompromisszumok kötésére volt kénytelen. A csekély számú (gyakorlatilag 1-2 főből álló) könyvtári személyzet munkáját megkönnyítendő, ugyanakkor a könyvtárral szemben elvárt, intézetekbe, klinikákra áramló szolgáltatásokat biztosítandó, a Tóth Lajos Könyvtár új szerzeményeit az orvoskar intézeteibe helyezték ki „letétbe”. Így tudták biztosítani a könyvtár dokumentumainak folyamatos kihasználtságát.

1942. október 29-én súlyos veszteség érte az egyetemet. Elhunyt *dr. Pekár Mihály*, akinek személyében a Tóth Lajos Könyvtár alapítóját és igazgatóját is tisztelhatték kortársai, és aki másfél évtizeden keresztül állt az orvoskari könyvtár élén. A II. világháború kitörése, majd a háborús évek igen sok nehézséget okoztak az intézmény életében. Az Egyetemi Könyvtár is problémákkal, anyagi gondokkal küszködött. Néhány alkalmazottjától megválni kényszerült annak ellenére, hogy a Bölcsészeti Kar Szeminárium kezelésével munkája megszaporodott.

Sikeres tárgyalásoknak köszönhetően a külföldi folyóiratok „háborús számai” azonban félretétettek az egyetem számára. A bölcsészkar működése szünetelt ugyan, ezáltal viszont nagyobb mértékű általános természettudományi és orvostudományi dokumentumok beszerzése vált lehetővé.

Az 1942. évtől *dr. Gorka Sándor* kapott megbízást a Tóth Lajos Könyvtár vezetésére. Az ez évre elméleti és gyakorlati oktatásra előirányzott csaknem 110 000,- pengő a következő módon került felosztásra:

Hittudományi Kar	7 200
Jogi Kar	18 000
Orvosi Kar	58 800
Egyetemi Könyvtár	6 000
Kisebbségi Intézet	1 200
Szociális tanfolyamok	1 200
Későbbi felosztásra tartalék	17 600

„Az orvostudományi Kar részére megállapított összeg felosztását a Kar függőben tartotta. A Kar határozata szerint a felosztás megtörténteig az intézetek és klinikák az 1941. évi keretekben fedezhetik szükségleteiket. /: 1941-ben a

Kar részére 49.000 Pengő állapított meg, mely összeg 20 egyenlő részre oszlott. Intézetenként és klinikánként tehát 2.450 pengő állt rendelkezésre.:/ A folyó évi többlet ezek szerint 9.800 P, melynek felosztása most esedékes. A Kar dr. Mansfeld Géza ny. r. tanár javaslatára egyhangúlag úgy határoz., hogy a még rendelkezésre álló 9.800 pengőt 19 részre osztva juttatja az egyes intézetek, klinikák és a Tóth Lajos-könyvtár rendelkezésére, vagyis ezek az intézetek, klinikák és a Tóth Lajos-könyvtár a már megszavazott 2450 Pengőn felül még egyenként 515 P 78 f átalánytöbbletben részesül.”¹¹

A Tóth Lajos Könyvtár tehát éppen olyan súllyal szerepelt, és nélkülözhetetlen szerepet töltött be az orvoskar működésében, mint bármely intézet vagy klinika.

1944 márciusában a légivészélyre való tekintettel megfelelő raktárat kellett keresni a klinikák és intézetek értékes felszerelési tárgyai számára. Ekkor került először szóba a Tóth Lajos Könyvtár raktárának és olvasótermének ilyen célra történő felhasználása. *Dr. Gorka Sándor* hosszas betegsége miatt az orvoskar felkérte *dr. Lissák Kálmán*-t, hogy a vegye át a könyvtár irányítását, és felhatalmazta arra is, hogy az Élettani Intézet értékes műszereit ott helyezhesse el. Csak valószínűsíteni lehet, hogy a Tóth Lajos Könyvtárból ekkortól kezdve került kikölcsönzésre vagy tartós letételre minden olyan új szerzemény, amelyre a klinikáknak és intézeteknek a mindennapos munkájukhoz szükségük volt. E feltevést az támasztja alá, hogy az intézetek és klinikák könyvtári állományában a mai napig szép számmal akadnak a Tóth Lajos Könyvtár jellegzetes körpecsétjével ellátott dokumentumok.

Az „egyetem értékeinek” a kar könyvtárba történő elhelyezése megpecsételte a könyvtár sorsát. Gyakorlatilag ezzel a döntéssel a könyvtár átalakult egyféle raktárrá, és a könyvekhez nem lehetett hozzáférni. Ekkortól kezdve minden új szerzemény letételbe került, és tulajdonképpen a mai napig nem került vissza a könyvtár állományába. Az 1945. júniusi helyzetről *dr. Lissák Kálmán* beszámolójából nyerhetünk hiteles képet:

„A rendkívüli idők okozta különböző nehézségek megakadályozták abban, hogy a könyvtár anyagát rendezzem és az olvasók számára hozzáférhetővé tegyem. Az egyetem Gazdasági Hivatala által jelenleg folyamatban levő leltározási munkálatok kapcsán részletesebben átvizsgáltam a Tóth Lajos Könyvtár anyagát. A tapasztalatokról röviden a következőkben számolhatok be.

A könyvtár mintegy 15 000 kötetből álló anyagának egy jó része nem orvos-természettudományi tárgyú, hanem történelmi, irodalmi, társadalomtudományi munkákból áll.

Az orvosi tárgyú folyóiratok, kézi- és tankönyvek csaknem teljes egészükben az első világháborút megelőző időből származnak.

Egyes csonka folyóiratok mint az »Orvosi Hetilap«, »Természettudományi Közlöny« stb. többszörösen is megvannak.

A könyvtár anyaga kb. fele részben még teljesen rendezetlen. A szakszerű rendezés két személynek legalább hat hónapos munkáját igényelné. Az üzembetartáshoz pedig legkevesebb 1 állandó személyzet volna szükséges. De a könyvtár még ez esetben sem volna érdemlegesen használható, mert az orvostudományi anyaga teljesen elévült, a folyóiratok pedig nagy mértékben hiányosak...

Mindezek alapján tisztelettel javaslom, méltóztassanak az elmondott nehézségeket figyelembevételre oly értelemben határozni, hogy a Tóth Lajos Könyvtár teljes anyagát egyelőre az Egyetemi Könyvtárba helyezze a Kar letétebe."¹²

A beszámoló hatása nem maradt el. 1945. július 19-én dr. Entz Béla orvoskari dékán a következő levelet küldte az Egyetemi Könyvtár igazgatóságának:

„Tisztelettel értesítem, hogy orvostudományi karunk a folyó évi június hó 26.-án tartott X. rendes kari ülésében egyhangúlag elhatározta, hogy a Tóth Lajos orvosi könyvtár anyagát egyelőre az egyetemi könyvtárba helyezi letétebe.

Ennek megfelelően felkérem, hogy a nevezett könyvtár anyagának elszállításáról gondoskodni és azt a vezetésük alatt álló könyvtárba letétebe helyezni szíveskedjék."¹³

Ha összevesszük az 1938-as és az 1945-ös beszámolókat a könyvtár helyzetéről, némi ellentmondást lehet felfedezni. Az 1938-ban készített jelentés alapján megközelítően 22 000 kötetnyi a gyűjtemény nagysága. A Tóth Lajos Könyvtár minden évben részesült dotációban, melyet állománygyarapításra fordíthatott. Szinte kizártnak tekinthetjük, hogy az 1935 júniusától 1938 júniusáig tartó állományrendezés után az újonnan vásárolt dokumentumokat sem tartalmilag, sem formailag nem tárták fel, nem rendezték többé. Ha 1945 júniusában részletes és alapos átvizsgálás után dr. Lissák Kálmán mégis csupán 15 000 kötetnyi rendezetlen állományról beszél, akkor nagy valószínűséggel a napi aktualitással bíró, értékesnek ítélt szakirodalom a könyvtár állományából kikerült, és helyébe orvosi szempontból kevésbé használható anyag került. Dr. Lissák Kálmán javaslatát, miszerint az állomány ne maradjon a kar kezelésében, valószínűleg a politikai helyzet gyökeres megváltozása is befolyásolta. Ekkorra ugyanis már rendszerezések az olyan incidensek, amelyenről például az 1945/46-os tanévi II. Könyvtárbizottsági ülés számolt be.

„Mb. igazgató jelenti, hogy -fe l j e l e n t é s r e- folyó évi április 2-án reggel a pécsi rendőrség politikai osztályának vezetője két detektívvel – a rektor engedélye nélkül – a Könyvtár épületébe behatolt és ... házkutatást tartott.”¹⁴

Ugyanezen év áprilisában került a Tóth Lajos Könyvtár az Egyetemi Könyvtárba, ahol azonnal megkezdtek az állomány feldolgozását. „Ezzel a Könyvtár egy nagyértékű, orvosi, természettudományi, nyelvészeti stb. művekből álló gazdag gyűjteményhez jutott.”¹⁵

Az orvosi kar Tóth Lajos Könyvtára történeténeknek első fejezete ezzel a lépéssel 1946 áprilisában lezárult.

Pár hónappal később történt, hogy „Szergejcsik orosz ezredes lefoglal 1983 könyvet és 3 tonna folyóiratot és hírlapanyagot fasiszta, antidemokratikus, szovjetellenes és antiszemita jellegű tartalmuk miatt. Krisztics rektor közlése szerint lehetséges, hogy ez az anyag részben még visszajut a könyvtárba, más része azonban magyar papírmalomban dolgoztatik fel.”¹⁶ Hogy volt-e ebben a megsemmisítésre ítélt anyagban a Tóth Lajos Könyvtár állományából is, az örökre megválaszolatlan kérdés marad.

JEGYZETEK

1. Magyar Országos Levéltár (MOL) K 636–1926–15–16632 VKM 183.
2. Tóth Lajos (1856–1926) orvos, államtitkár. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem (MKETE) Pécsre telepítésében.
3. Pécsi Tudományegyetem Könyvtára (PTEK) irattára. 170/1925–26.
4. Dr. vitéz Szabó Pál: A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága. Pécs, 1940. p. 191.
5. PTEK irattára. 41/1924–25.
6. MKETE Orvoskar (OK) III. rendes ülésének jegyzőkönyve (r.ü.jkv.) /1934-35.
7. Ld. „top slicing” elv. Vö. Vajda Kornél: A felsőoktatási intézmények könyvtárainak fejlesztési stratégiája. Beszélgetés dr. Téglási Ágnessel, az OM főtanácsosával. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 9. évf. 2000. 12. sz. p.11.
8. A vándordotáció összege felosztásra került a karok között. A karokon aztán minden évben más-más tanár kapott belőle juttatást.
9. PTEK irattára. Jelentés: Méltóságos Dr. Pekár Mihály egyet. Nyilv. R. tanár úrhoz az Erzsébet Tudomány-Egyetem Tóth Lajos-könyvtárának felállításáról és katalogizálásáról. 1938. Június 15. ... könyvtári segédőr
10. Uo.
11. MKETE OK I. r.ü.jkv./1942–43.
12. Baranya megyei Levéltár (BML), VIII.9.a. MKETE OK irattár 523/1944–45.
13. Uo.
14. PTEK irattára 101/1945–46.
15. Uo.
16. PTE OK X. r.ü.jkv./194647.

Ódorné Gracza Tünde